

Rīgā, 2016. gada 30.oktobrī

Adresāts:
SIA "Kaugas"
Reģ.nr. 52103074671
Pļavu iela 17
Liepāja LV-3411, Latvija

Kopija (elektroniski):
Dabas aizsardzības pārvalde
Baznīcas iela 7
Sigulda LV-2150, Latvija
E-pasts: daba@daba.gov.lv

BILSKAS ALEJAS IZVĒRTĒJUMS ĪPAŠI AIZSARGĀJAMO BEZMUGURKAULNIEKU SUGU SAGLABĀŠANAS KONTEKSTĀ

EKSPERTA ATZINUMS
Nr. 2016/6

1. EKSPERTA ATZINUMA SAGATAVOŠANAS MĒRĶIS UN UZDEVUMI

Eksperta atzinuma sagatavošanas mērķis ir pēc SIA "Kaugas" lūguma, Dabas aizsardzības pārvaldes (turpmāk – DAP) publiskā iepirkuma "Aleju apsekošana un izvērtēšana" (Nr. DAP2016/22) (turpmāk – iepirkums) ietvaros **sniegt sertificēta sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperta viedokli par Bilskas alejas (turpmāk – Alejas) nozīmi īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu saglabāšanas kontekstā**. Atbilstoši iepirkuma tehniskajā specifikācijā noteiktajam, eksperta atzinuma sagatavošanas laikā ir pievērsta uzmanība šādiem uzdevumiem – Alejas inventarizācijas (lauka apsekojuma) laikā pārbaudīt, vai tajā ir konstatējama īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu vai šo sugu dzīvotņu klātbūtne (1), raksturot īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu dzīvotņu kvalitāti (2), apkopot publiski pieejamajā zinātniskajā literatūrā, datubāzes un citos informācijas avotos iekļauto informāciju par Alejā līdz šim konstatētajām īpaši aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām (3), balstoties uz iepriekš minēto informāciju, novērtēt Alejas pašreizējo stāvokli un ilgtermiņa tendences īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu un šo sugu dzīvotņu saglabāšanas kontekstā (4), sagatavot rekomendācijas Alejas apsaimniekošanai īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu un šo sugu dzīvotņu saglabāšanas kontekstā (4), kā arī sniegt Alejas pašreizējo robežu izvērtējumu īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu un šo sugu dzīvotņu saglabāšanas kontekstā (5).

Eksperta atzinums ir sagatavots par sugu grupu – bezmugurkaulnieki. Eksperta atzinumā ir aplūkota informācija par 14.11.2000. LR MK noteikumos Nr. 396 "Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo sugu sarakstu" uzskaitītajām īpaši aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām un šo sugu dzīvotnēm. Papildus ir aplūkota informācija arī par dabiskajiem meža biotopiem (Ek u.c. 2002) un Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamajiem meža biotopiem (Auniņš 2013) raksturīgajām bezmugurkaulnieku indikatorsugām, jo tās var palīdzēt novērtēt Alejas nozīmi kopējās bezmugurkaulnieku daudzveidības kontekstā, kā arī norādīt uz atsevišķu īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu klātbūtni. Informācija par citām bioloģiskās daudzveidības vērtībām, to skaitā īpaši aizsargājamajiem biotopiem nav šī eksperta atzinuma kompetencē.

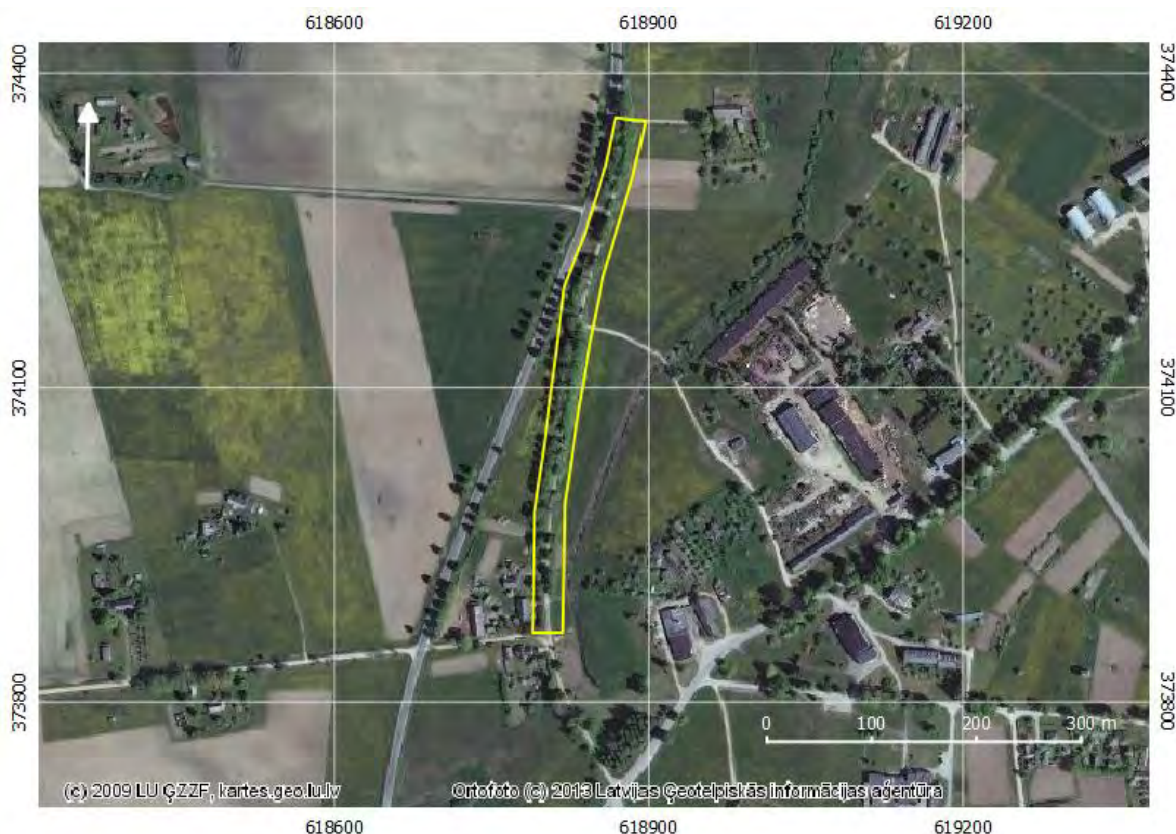
Eksperta atzinums ir sagatavots divos identiskos eksemplāros (katrs uz 10 lpp.) – viens no tiem tiek iesniegts atzinuma pasūtītājam SIA "Kaugas, otrs paliek atzinuma autora rīcībā. Atbilstoši iepirkuma tehniskajā specifikācijā noteiktajam, eksperta atzinums pasūtītājam tiek papildus iesniegts elektroniski *docx formātā. Atbilstoši 16.03.2010. LR MK noteikumos Nr. 267 "Sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu sertificēšanas un darbības uzraudzības kārtība" noteiktajam, informācija par šo eksperta atzinumu, kā arī atzinuma kopija elektroniskā formātā gada nogalē tiks iesniegta Dabas aizsardzības

pārvaldē. Eksperta atzinums ir sagatavots atbilstoši 30.09.2010. LR MK noteikumos Nr. 925 "Sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu atzinuma saturs un tajā ietvertās minimālās prasības" noteiktajam.

2. EKSPERTA ATZINUMA SAGATAVOŠANAS METODES

2.1. ALEJAS ĢEOGRĀFISKAIS NOVIETOJUMS

Aleja atrodas Smiltenes novada Bilskas pagastā, tās centra koordinātes (LKS-92): X618824, Y374121, zemes vienības kadastra nr. 94440040336 (Aleja atrodas arī pieguļošo zemesgabalu teritorijā, atbilstoši Dabas aizsardzības pārvaldes dabas datu pārvaldības sistēmā "Ozols" (turpmāk – DAP Ozols) pieejamajai informācijai. Alejas ģeogrāfiskā novietojuma kartoshēma ir parādīta 1.attēlā. Aleja novietota apdzīvotā vietā – Bilskā. **Aleja ir aizsargājama, tai ir dabas pieminekļa statuss**, taču tā nav Natura 2000 teritorija un ir novietota ārpus citām īpaši aizsargājamām dabas teritorijām (DAP Ozols).

1. attēls. Bilskas alejas ģeogrāfiskā novietojuma kartoshēma (LKS-92 koordinātu sistēma, ziemeļu virziens norādīts attēla augšējā kreisajā stūrī). Alejas robežu dati: Dabas aizsardzības datu pārvaldības sistēma "Ozols" (skatīts 30.10.2016.). Pamatnes dati: 5.etapa ortofoto karte (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra, 2013), LU ĢZZF WMS, skatīts 30.10.2016., pieejams <http://www.kartes.geo.lu.lv>. Kartoshēma sagatavota QGIS 2.12.3.

2.2. ALEJAS INVENTARIZĀCIJAS APRAKSTS

Eksperta atzinums ir balstīts uz Alejas inventarizācijā (lauka apsekojumā) dabā konstatētajiem faktiem. Aleja apsekota 16.09.2016., laika periodā plkst. 17:30-18:00. Alejas apsekošanas laikā ir silts, daļēji apmācies laiks. Alejas apsekošanas sezona un laikapstākļi ir piemēroti nozīmīgāko alejas apdzīvojošo bezmugurkaulnieku sugu klātbūtnes konstatēšanai. **Alejas inventarizācijā galvenās mērksugas bija lapkoku praulgrauzis *Osmoderma barnabita* (=emerita), spožā skudra *Lasius fuliginosus* un marmora rožvabole *Liocola marmorata***. Visas trīs minētās aizsargājamās bezmugurkaulnieku sugas ir saistītas ar dzīviem, augošiem dobumainiem kokiem, kas ir tipiskākais aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu mikrobiotops alejās.

Inventarizācijā bezmugurkaulnieku sugu uzskaitēm izmantota Natura 2000 teritoriju bezmugurkaulnieku monitoringa metodikā (Vilks u.c. 2013) detalizēti aprakstītā un aleju

inventarizācijai nedaudz modificētā bezmugurkaulnieku sugu mikrobiotopu pārbaudes metode.

Uzskaites laikā eksperts lēnām pārvietojas pa aleju, apskata alejas kokus un mērķtiecīgi pārbauda īpaši aizsargājamajām sugām raksturīgos mikrobiotopus – vecus, dobumainus kokus, nokaltušus kokus, kokus ar sēņu augļķermeņiem u.c. (Telnov 2005, Vilks u.c. 2015). Mikrobiotopu pārbaudes mērķis ir aizsargājamo bezmugurkaulnieku pieaugušo indivīdu, kāpuru vai sugām raksturīgo darbības pēdu (kāpuru ekskrementu, vaboļu izskreju, sasveķojuma) meklēšana. Marmora rožvaboles klātbūtne atzīmēta tikai tādās situācijās, kad atrastas pieaugušās vaboles, to atliekas vai kāpuri. Atzinuma autora ieskatā, marmora rožvaboles klātbūtne nav pārliecinoši pierādāma, balstoties tikai uz kāpuru ekskrementiem, jo tie ir līdzīgi citu rožvaboļu sugu kāpuru ekskrementiem, un dažādas rožvaboļu sugas var apdzīvot vienu un to pašu atradni, vienu un to pašu koku dobumu. Īpaši aizsargājamo sugu atrašanās gadījumā, atradnes kartētas un, izmantojot GPS uztvērēju Trimble Juno 3B, atzīmētas to ģeogrāfiskās koordinātes.

Inventarizācijā noteikts, vai Alejā ir sastopama lapkoku praulgrauža (un citu kopā ar šo sugu dzīvojošo aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu) dzīvotne, kuras detalizēts apraksts ir sniegts pārskatā par Biotopu direktīvā iekļautajām un Latvijā sastopamajām bezmugurkaulnieku sugām (Vilks u.c. 2015). Dzīvotnes kvalitātes stāvokļa raksturošanai izmantoti šādi parametri – vecu, dobumainu platlapju koku klātbūtne (1), dobumaino koku daudzums (2), telpiskais izvietojums (3) un apgaismojuma apstākļi (4), kā arī platlapju koku paaudžu skaits (5). Visi konstatētie dobumainie koki, neatkarīgi no dobumu izmēriem, kartēti un, izmantojot GPS uztvērēju Trimble Juno 3B, atzīmētas to ģeogrāfiskās koordinātes. Papildus atzīmēti vēl citi dažādām aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām nozīmīgu mikrobiotopu parametri – atsegtas koksnes, sēņu augļķermeņu, sirseņu ligzdu un sulojošo koku klātbūtne.

Aleja dažādos rakursos nofotografēta, iegūstot vispārīgas kopskata un Alejā raksturīgāko aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu mikrobiotopu tuvplāna fotogrāfijas.

2.3. KAMERĀLĀS DATU ANALĪZES APRAKSTS

Apkopota visa zinātniskajā literatūrā (“Latvijas Entomologs”, Telnov D. un Telnov D. u.c. (2001-2016); “Baltic Journal of Coleopterology”, Barševskis A. u.c.; “Acta Biol. Univ. Daugavp., Barševskis A. u.c.) pieejamā informācija par Alejā jau iepriekš zināmajām īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku (lielākoties vaboļu) sugu atradnēm. Pārbaudīta DAP Ozols un dabas novērojumu portālā Dabasdati.lv esošā informācija. Alejas inventarizācijas laikā iegūtie GIS dati (aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu atradņu koordinātes, dobumaino koku koordinātes) apstrādāti QGIS 2.12.3. programmā. Izmantota LKS-92 koordinātu sistēma. Dobumaino koku telpiskā novietojuma, funkcionālās sasaistes raksturošanai, ap katru dobumaino koku atrašanās vietu konstruēta 300m buferzona (atbilstoši zinātniskās literatūras datiem šādā attālumā parasti spēj pārvietoties lapkoku praulgrauža pieaugušās vaboles). Aprēķināts dažādu Alejā sastopamu aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām nozīmīgu mikrobiotopu skaits. Lai noteiktu Alejas izolācijas pakāpi lapkoku praulgrauža dzīvotņu kontekstā, izmantojot DAP Ozols datus, noskaidrota tuvākā zināmā lapkoku praulgrauža atradne un aprēķināts attālums līdz tai. Lapkoku praulgrauža dzīvotnes kontekstā, kamerāli izvērtēta Alejas tuvākā apkārtnē, balstoties uz ortofoto karšu, mežaudžu plānu informāciju.

3. VISPĀRĪGS ALEJAS UN TAI PIEGUĻOŠĀS TERITORIJAS RAKSTUROJUMS

Vispārīgs vizuāls priekšstats par Aleju iegūstams, iepazīstoties ar 2.attēlu. Aleja ir aptuveni 500m gara. Alejā aug galvenokārt bioloģiski veci un lielas dimensijas sasnieguši platlapju koki – liepas, oši un kļavas. Alejai kopumā ir raksturīga tipiska “tunelveida” struktūra, tomēr koku apakšējie zari ir apzāģēti. Gan vienā, gan pretējās ceļa pusēs augošajiem kokiem saskaras vainagi, tomēr Alejā ir arī pārrāvumi, īpaši tās dienvidu daļā. Aleja novietota uz kopumā līdzena reljefa, pie neliela grants ceļa. Koki aug aptuveni 1,5-3m attālumā no ceļa braucamās daļas. Alejas apsekošanas laikā uz ceļa netika novērota transportlīdzekļu pārvietošanās. Aleja atrodas apdzīvotas vietas, Bilskas, malā. Pieguļošajās teritorijās dominē zālāji, atklāta lauksaimniecības zemju ainava. Aleja ir ainaviska. Alejas dienvidu

stūrim pieguļ dzīvojamā apbūve. Vairāk vai mazāk paralēli Alejai ved Smiltenes-Valkas autoceļš (4.attēls), uz kura apsekošanas laikā tika novērota intensīva transportlīdzekļu kustība. Iespējams, Aleja ir kādreizējais Smiltenes-Valkas autoceļa posms.

2.attēls. Vispārīgs Bilskas alejas izskats. Alejā aug liels skaits bioloģiski vecu, dobumainu, saules labi izgaismotu koku. Aleja ir tipiska prioritāri aizsargājamā lapkoku praulgrauža *Osmoderma barnabita* dzīvotne. Foto: Kristaps Vilks, 2016.

3.attēls. Bilskas aleja novietota gar nelielu grants ceļu līdzās asfaltētajam Smiltenes-Valkas autoceļam. Alejā aug bioloģiski veci platlapji, savukārt gar asfaltēto ceļu atrodamas jaunas, līdz vidēji vecas liepas. Tas plašākā ainavas kontekstā aizsargājamo bezmugurkaulnieku saglabāšanai nodrošina izlīdzinātāku platlapju koku vecumstruktūru. Papildus atzīmējams, ka šādā situācijā Alejā ir mazāka transportlīdzekļu satiksmes plūsma, jo Alejai blakus ir lielāks, asfaltēts ceļš. Foto: Kristaps Vilks, 2016.

4. ALEJAS INVENTARIZĀCIJAS REZULTĀTI

4.1. KONSTATĒTĀS ĪPAŠI AIZSARGĀJAMĀS BEZMUGURKAULNIEKU SUGAS

Alejas apsekošanā īpaši aizsargājamās bezmugurkaulnieku sugas nav konstatētas. Liepu dobumos atrasti nenoteiktu rožvaboļu sugu kāpuru ekskrementi, tomēr apstiprināt marmora rožvaboles *Liocola marmorata* klātbūtni nebija iespējams. Alejā vienā dobumainā kokā ir atrasta viena dabisko

meža biotopu indikatorsuga – melnā praulvabole *Prionychus ater* (pieaugušas vaboles atliekas) (4.attēls).

4.attēls. Bilskas aleja, īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu atradņu un dzīvotnes elementu telpiskā izvietojuma kartoshēma, atbilstoši 2016.g. inventarizācijas un kamerālās analīzes rezultātiem (LKS-92 koordinātu sistēma, mērogs 1:4000, ar baltu bultu norādīts ziemeļu virziens). Paskaidrojumi: dzeltenas krāsas aplīši – dobumainie koki, sarkanās

krāsas aplīši – inventarizācijā konstatētās īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu atradnes (melnā praulvabole *Prionychus ater*), ar sarkanu līniju parādītas Bilskas alejas robežas, ar dzeltenām līnijām – aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām potenciāli nozīmīgas alejas, ar zilu līniju – 300m buferjosla ap uzkartētajiem dobumainajiem kokiem. Alejas robežu dati: Dabas aizsardzības datu pārvaldības sistēma "Ozols" (skatīts 30.10.2016.). Pamatnes dati: 5.etapa ortofoto karte (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra, 2013), LU ĢZZF WMS, skatīts 30.10.2016., pieejams <http://www.kartes.geo.lu.lv>. Kartoshēma sagatavota QGIS 2.12.3.

4.2. KONSTATĒTĀS ĪPAŠI AIZSARGĀJAMO BEZMUGURKAULNIEKU SUGU DZĪVOTNES

Aleja ir tipiska lapkoku praulgrauža dzīvotne (un citu ar lapkoku praulgrauzi saistītu, dobumainos kokus apdzīvojošo aizsargājamo sugu – marmora rožvaboles, spožās skudras utt. dzīvotne), jo Alejā ir daudz bioloģiski vecu, dobumainu platlapju koku (5.attēls). Kopumā inventarizācijā uzkartēts 31 dobumains koks, katrs no tiem atrodas ne tālāk kā 300m līdz kādam citam dobumainam kokam (4.attēls). Kopumā dobumainie koki Alejā ir izvietoti samērā vienmērīgi. Alejā pieejama liela dobumaino koku daudzveidība (5.attēls), sastopami arī lieli dobumi. Kopumā alejai ir raksturīgi labi izgaismoti platlapji, vietām pie veco stumbru pamatnes aug atvases, platlapju paauga. Alejā lielākoties ir vienas paaudzes (veci) platlapju koki.

Papildus atzīmēti šādi aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām nozīmīgi mikrobiotopi – alejā ir daudz lielu dimensiju nokaltušu zaru, uz stumbriem vietām sastopama atsegta atmirušā koksne ar saproksilo vaboļu sugu izskrejām, atsevišķi koki ir nokaltuši, alejā ir pieejami sēņu augļķermeņi. Kopumā uzskaitīti pieci dažādi bezmugurkaulnieku daudzveidībai nozīmīgi substrāti.

5.attēls. Bilskas aleja, aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām piemēroto dobumaino koku daudzveidība – alejā pieejami dažādu izmēru (mazi, spraugveida, lieli) un novietojuma apstākļu ziņā dažādi (stumbra pamatnes, stumbra centrālās daļas, zaru) dobumi. Foto: Kristaps Vilks 2016.

5. KAMERĀLĀS DATU ANALĪZES REZULTĀTI

Pārbaudītajās datubāzēs (DAP Ozols, Dabasdati.lv) nav atrodama informācija par Alejā līdz šim konstatētām īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu atradnēm. Zinātniskajā literatūrā atzīmēts, ka Alejā konstatēta aizsargājamā marmora rožvabole *Liocola marmorata* (Telnov et al. 2006), tomēr konkrēta atradne, ģeogrāfiskās koordinātes nav norādītas.

Atbilstoši DAP Ozols datiem, tuvākā zināmā lapkoku praulgrauža atradne atrodas aptuveni 14km attālumā. Kamerāla ortofoto karšu informācijas analīze liecina, ka tuvākajā apkārtnē (<300m) atrodas vēl citas potenciālas lapkoku praulgrauža dzīvotnes (alejas Bilskas ciematā, 4.attēls).

6. ALEJAS NOZĪME ĪPAŠI AIZSARGĀJAMO BEZMUGURKAULNIEKU SUGU KONTEKSTĀ

Apkopojot Alejas inventarizācijā un kamerālajā datu analīzē iegūtos rezultātus, jāsecina, ka pašlaik Alejā ir konstatēta viena īpaši aizsargājamā bezmugurkaulnieku suga - marmora rožvabole. Šī rožvaboļu suga ir izplatīta visā Latvijā, taču sastopama diezgan reti. Pašlaik DAP Ozols ir informācija par 45 marmora rožvaboles atradnēm, savukārt Dabasdati.lv datubāzē – 19 atradnēm (skatīts 30.10.2016.). Marmora rožvabole ir sastopama tādā pašā dzīvotnē kā lapkoku praulgrauzis, tā ir saistīta ar bioloģiski veciem platlapju koku dobumiem, pamatā saules vairāk vai mazāk labi izgaismotās teritorijās. Papildus Alejā ir konstatēta melnās praulvaboles klātbūtne. Arī šī vaboļu suga apdzīvo koku dobumus. Alejai ir raksturīga liela dobumu dažādība, tādēļ sagaidāms, ka te pastāv arī augsta dobumus apdzīvojošo bezmugurkaulnieku sugu daudzveidība.

Alejas teritorijā ir tipiska prioritāri aizsargājamā lapkoku praulgrauža dzīvotne, par ko liecina dobumainu koku klātbūtne. Kopumā Alejā uzskaitēti 31 dobumains koks, kas ir stipri mazāk kā nepieciešams ilglaičiai lapkoku praulgrauža populācijas pastāvēšanai (vismaz 160 koki, Bāra u.c. 2015). Tomēr Bilskas ciematā pieejamas arī vēl citas alejas, tādēļ kopējais dobumaino koku skaits noteikti ir lielāks nekā pašlaik aizsargājamajā Alejā konstatētais. Visi uzskaitētie dobumainie koki ir funkcionāli saistīti, respektīvi viens no otra atrodas lapkoku praulgrauža vidējā pārvietošanās attāluma ietvaros. Tomēr skatoties plašākas teritorijas kontekstā, jāatzīmē, ka tuvākā zināmā lapkoku praulgrauža atradne novietota tālu, 14km attālumā, kas atbilstoši pašreiz pieejamajai informācijai varētu liecināt par diezgan augstu Alejas izolācijas pakāpi attiecībā pret zināmajām sugas atradnēm. Kā pozitīvs dzīvotnes kvalitāti ietekmējošais faktors minami apgaismojuma apstākļi, lielākoties Alejā ir saules labi izgaismoti koki. Kā negatīvs dzīvotnes kvalitāti ietekmējošs faktors ir minama Alejā esošo koku vecumstruktūra, pieejami galvenokārt tikai vienas paaudzes platlapji (veci koki), tādēļ sagaidāms, ka nākotnē lapkoku praulgrauža dzīvotnes kvalitāte samazināsies. Tomēr šeit jāatzīmē, ka gar blakus esošo Smiltenes-Valkas autoceļu aug vidēji vecas liepas, Bilskas ciemata alejās ir iestādītas jaunas liepiņas, tādēļ kopumā Bilskas apkārtnē platlapju koku vecumstruktūra ir mazliet labāka kā šajā Alejā atsevišķi. Ņemot vērā augstāk minētos pozitīvos un negatīvos faktorus, **Alejā sastopamajai lapkoku praulgrauža dzīvotnei ir viduvēja kvalitāte, tālākā nākotnē tās kvalitāte var samazināties.** Pašlaik lapkoku praulgrauzim Latvijā ir nelabvēlīgs aizsardzības stāvoklis (Anonīms 2013a, Anonīms 2013b). Tā kā aptuveni puse no populācijas apdzīvo atklātā kultūrainavā esošos parkus, alejas un apstādījumus (Telnov 2005), ir ļoti būtiski saglabāt šīs sugas dzīvotnes alejās (Telnov, Matrozis 2012), arī tad, ja pastāv tādi negatīvi dzīvotnes kvalitāti ietekmējoši faktori kā augsta izolācijas pakāpe vai nepietiekams dobumaino koku skaits.

Alejai ir nozīme arī citu aizsargājamo un retu bezmugurkaulnieku sugu saglabāšanā, jo tajā ir daudz dažādu šādām sugām nozīmīgu mikrobiotopu, to skaitā – atmirušā koksne (lielu dimensiju zari). Aleja ir novietota apdzīvotas vietas malā, tikai pašā tās dienvidu galā Alejai līdzās novietota dzīvojamā apbūve. Tā kā līdzās novietots lielākas nozīmes autoceļš, Alejā esošais ceļš satiksmes ziņā ir mazāk noslogots. Iepriekš minētais nozīmē, ka Alejā var tikt saglabāti atmirušās koksnes mikrobiotopi, kas citās alejās apdzīvoto vietu centrālajā daļā nebūtu iespējams.

Kopumā pašlaik vērtēju, ka Alejai ir būtiska nozīme aizsargājamo bezmugurkaulnieku saglabāšanas kontekstā.

7. REKOMENDĀCIJAS TURPMĀKAJAI ALEJAS APSAIMNIEKOŠANAI

Alejai noteikti ir saglabājams aizsargājamas alejas, dabas pieminekļa statuss. Ņemot vērā Alejas nozīmi aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu saglabāšanā, rekomendēju plānot šādus teritorijas apsaimniekošanas pasākumus:

1. **Alejā saglabājami visi dobumainie koki.** Jāatzīmē, ka arī nelieli, no ārpuses grūti pamanāmi dobumi var būt piemērota marmora rožvaboles, melnās praulvaboles, lapkoku praulgrauža un citu retu, aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu dzīves vieta. Bez mugurkaulnieku daudzveidībai nozīmīgi ir lieli koku dobumi, īpaši, ja tajos ir liels praulu daudzums. Dobumus nedrīkst aizmūrēt, mehāniski norobežot. Nepieciešama regulāra sadzīves atkritumu (pašlaik to nav daudz) izvākšana no dobumiem.
2. **Pašlaik nav nepieciešami speciāli pasākumi labākai Alejas koku ilgmūžības nodrošināšanai.** Tomēr nākotnē tāda nepieciešamība var rasties, tāpēc nepieciešama arborista konsultācija. Alejā ir sastopami dobumaini koki ar v-veida stumbru (6.attēls), šādi koki ir pakļauti lielākam nolūšanas riskam, tādēļ var būt nepieciešama atsaišu izmantošana abu stumbra daļu nostiprināšanai.
3. Cilvēku veselībai un dzīvībai, kā arī transportlīdzekļu satiksmei bīstamu koku izveidošanās situācijās nepieciešams apsvērt, kādas alternatīvas pastāv koku saglabāšanas nodrošināšanai (koka vainaga kopšana u.c.). Ja nepieciešams koku nozāgēt, vajadzīgs Dabas aizsardzības pārvaldes saskaņojums, rekomendējama bezmugurkaulnieku jomas eksperta klātbūtne, lai nozāgējamā koka stumbrā potenciāli esošos aizsargājamo bezmugurkaulnieku individuus varētu pārvietot uz citiem Alejas kokiem. Ja pastāv tāda iespēja, koku zāgēšanas gadījumā 3-4 gadus saglabājami augsti (>3m) stumbeņi. Ja nav iespējams saglabāt arī stumbeņus, tad koks nozāgējams un 3-4 gadus saglabājams turpat Alejā vai tās tuvumā. Šādā veidā tiek nodrošināts, ka savu attīstību var iziet dobumos dzīvojošo bezmugurkaulnieku kāpuri. Līdzīgi dažus gadus saglabājami arī nokaltušu koku stumbeņi ar mizu, jo atmirušā koksne ir nozīmīgs citu aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu mikrobiotops. Pēc tam kad kokiem nolobās miza, nokaltušu stumbeņu nozīme bezmugurkaulnieku daudzveidības saglabāšanā samazinās. Aleja atrodas teritorijā, kurai nepieļauj blīva dzīvojamā apbūve, tādēļ tai ir augstāks potenciāls ar atmirušo koksni saistītu substrātu saglabāšanai kā citās alejās, kas atrodas apdzīvotu vietu centros.
4. **Nepieciešama platlapju paaugas izzāgēšana Alejas posmos, kur tā sāk noēnot bioloģiski veco koku stumbrus.** Pašlaik šis jautājums vēl nav aktuāls, tomēr tuvākajā nākotnē tāda nepieciešamība var izveidoties (6.attēls). Izzāgējot vecos kokus noēnojošus krūmus un paaugu, jāseko līdzi, lai saglabātu pīlādžus un citus ziedošus nelielus kokus un krūmus, kas ziedēšanas laikā ir būtiska papildus barošanās vieta alejās sastopamiem reti un aizsargājamiem bezmugurkaulniekiem. Vēlams atsevišķus, perspektīvākos jaunus platlapju kokus izzāgējamās platlapju paaugas grupas ietvaros saglabāt, lai uzlabotu Alejas koku vecumstruktūru.
5. **Obligāti nepieciešama jaunu platlapju (liepu) stādīšana posmos, kur Alejā izveidojušies pārrāvumi un ir brīva telpa starp vienā ceļa pusē augošiem vecajiem kokiem.** Bilskas ciemata centrā nozāgēto koku vietās ir iestādīti jauni koki (6.attēls). Jaunu kociņu stādīšana nepieciešama arī aizsargājamajā Alejā, jo tādā veidā tiks uzlabota Alejas koku vecumstruktūra un aizsargājamo bezmugurkaulnieku dzīvotnes kvalitāte tālākā nākotnē.
6. **Rekomendējama turpmāka Alejas izpēte,** pielietojot lapkoku praulgrauža feromonu slazdu metodi. Izpētes mērķis – noskaidrot, vai Alejā nav sastopams lapkoku praulgrauzis, jo vienreizējā alejas apsekošanā grūtāk atrodamu (slēpts dzīvesveids u.c.) sugu klātbūtnes noteikšana ne vienmēr ir iespējama. Metode ir vienkārša, aprakstīta Natura 2000 teritoriju bezmugurkaulnieku monitoringa metodikā (Vilks u.c. 2013), un to var īstenot Dabas aizsardzības pārvaldes darbinieki bez speciālas bezmugurkaulnieku eksperta klātbūtnes.

8. PAŠREIZĒJO ALEJAS ROBEŽU IZVĒRTĒJUMS

Uzskatu, ka Alejas pašreizējās robežas kopumā ir optimālas. Bilskas ciematā ir vēl citas alejas, kas potenciāli var būt nozīmīgas aizsargājamām bezmugurkaulnieku sugām (4.attēls), tomēr tās atrodas teritorijā ar ievērojami blīvāku dzīvojamo apbūvi un intensīvāku satiksmi. Tāpēc atbilstoša ir dabas pieminekļa statusa piešķiršana tieši pašreiz aizsargājamaļai Alejai, jo attiecībā uz to ir mazāks konfliktsituāciju, bīstamu koku situāciju veidošanās risks un augstāks bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas potenciāls.

6.attēls. Rekomendācijas par koku apsaimniekošanu Bilskas alejā. Augšā pa kreisi – bioloģiski veca koka stumbra saglabāšana apzāģēšanas gadījumā, kas izmantojama bīstamu koku situācijās, attēlā redzama (labajā pusē, otrs tuvākais koks) koka atjaunošanās. Augšā pa labi – dobumains koks ar V-veida stumbru, potenciāli var izveidoties bīstamu koku situācija, šādos gadījumos koka ilgmūžības nodrošināšanai var izmantot abu stumbra daļu atsaitēšanu. Apakšā pa kreisi – platlapju paauga, kas augot pakāpeniski noēnos bioloģiski vecos koku stumbrus, tādēļ nepieciešama regulāra paaugas nozāģēšana (vienlaikus saglabājot pīlādžus un citus ziedošus krūmus, nelielus kokus, jo tie nodrošina papildus barošanās iespējas virknei retu un aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu, kas potenciāli var būt sastopamas alejās. Apakšā pa labi – alejas atjaunošana Bilskas ciematā (ārpus aizsargājamās alejas teritorijas), nozāģēto koku vietā stādot jaunus platlapjus. Šāda jaunu koku stādīšana ir nepieciešama arī aizsargājamajā Bilskas alejā. Foto: Kristaps Vilks, 2016.

9. SECINĀJUMI

Atbilstoši pašreizējam zināšanu līmenim, Bilskas alejai ir būtiska nozīme īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu saglabāšanas kontekstā. Šeit konstatēta viena aizsargājamā bezmugurkaulnieku suga – marmora rožvabole, kā arī sastopama prioritāri aizsargājamā lapkoku praulgrauža dzīvotne viduvējā kvalitātē. Alejai ir saglabājams dabas pieminekļa, aizsargājamās alejas statuss. Alejā ir saglabājami dobumaini koki, veicināma šo koku ilgmūžība, regulāri izvācami atkritumi no koku dobumiem, nākotnē izcērtami vecos kokus noēnojoši krūmi un paauga. Aleja ir atjaunojama, brīvajā telpā starp vecajiem kokiem stādami jauni, rekomendējams – liepas. Salīdzinājumā ar citām Bilskas ciemata alejām, pašreizējai aizsargājamaļai Alejai ir mazāks bīstamu koku situāciju veidošanās risks un augstāks aizsargājamo bezmugurkaulnieku daudzveidības saglabāšanas potenciāls. Piezīme: Bilskas alejai

var būt vēl citas bioloģiskās daudzveidības (dabas), kultūrvēsturiskās vai citas vērtības, kas nav šī eksperta atzinuma kompetencē.

10. IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI

Anonīms 2013a. Ziņojums Eiropas Komisijai par biotopu (dzīvotņu) un sugu aizsardzības stāvokli Latvijā. Novērtējums par 2007.-2012.gada periodu.

http://www.daba.gov.lv/public/lat/dati1/zinojumi_eiropas_komisijai/

Anonīms 2013b. Ziņojums Eiropas Komisijai par biotopu (dzīvotņu) un sugu aizsardzības stāvokli Latvijā. Novērtējums par 2007.-2012.gada periodu.

http://cdr.eionet.europa.eu/Converters/run_conversion?file=/lv/eu/art17/envuc1kdw/LV_species_reports-131018-113252.xml&conv=354&source=remote#1084BOR

Auniņš A. (red.) 2013. Eiropas Savienības aizsargājami biotopi Latvijā. Noteikšanas rokasgrāmata. 2.papildinātais izdevums. Rīga, Latvijas Dabas fonds, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, 320 lpp.

Bāra J., Nitcis M., Lārmanis V., Valainis U. 2015. Parkveida pļavu un ganību aizsardzības plāns. Daugavpils, Daugavpils Universitātes Dzīvības zinātņu un tehnoloģiju institūts, 86 lpp.

Ek T., Auziņš R., Suško U. 2002. Mežaudžu atslēgas biotopu inventarizācija. Metodika. Latvija, Valsts Meža dienests, Östra Götaland Mežu pārvalde, Zviedrija, 76 lpp.

Telnov D. 2005. Lapkoku praulgrauža *Osmoderma eremita* (Scopoli, 1763) sugas aizsardzības plāns. Rīga, Latvijas Entomoloģijas biedrība, 100 lpp.

Telnov D., Fagerstrom Ch., Gailis J., Kalniņš M., Napolov A., Piterāns U., Vilks K. 2006. Contributions to the Knowledge of Latvian Coleoptera. 5. Latvijas Entomologs, 43: 78-125.

Telnov D., Matrozis R. 2012. Cultural heritage at the service of nature conservation: *Osmoderma barnabita* Motschulsky, 1845 (Coleoptera: Scarabaeidae) migration corridor in Rīga, Latvia. Latvijas Entomologs, 51: 63-79.

Vilks K. (red.) 2013. Bezmugurkaulnieku monitoringa metodika Natura 2000 teritorijās. Rīga, Latvijas Entomoloģijas biedrība, 65 lpp.

Vilks K. (red.) 2015. Latvijā sastopamās Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamās bezmugurkaulnieku sugas. Rīga, Latvijas Entomoloģijas biedrība, Dabas aizsardzības pārvalde, 96 lpp.

Kristaps Vilks,

sertificēts biotopu un sugu aizsardzības jomas eksperts
ar specializāciju par bezmugurkaulniekiem un meža un virsāju biotopiem
(DAP sertifikāts Nr. 10, derīgs līdz 25.03.2019.)

Kontaktinformācija:

tālrunis: 26513497

e-pasts: kristaps.vilks@lu.lv